

Megtört szívvel

Egyik változat

Tomán László

A noeát már a kápolna előtt rázta a zokogás. Pedig igen kevés köze volt a halotthoz, aki még nekem sem volt egészen nagynéném. A kápolnában ott feküdt a halott, néhány koszorú. Megráztam a halott fiainak és menyének a kezét, néném megkérdezte, láttam-e a nagynénit, borzasztóan néz ki. *Láttam*, mondtam, bár nem néztem meg, hanem oda álltam bátyám mellé, a gyászoló család padja közelébe, gondoltam, *hadd lássák, hogy valamennyire én is ide tartozom*, gondoltam, *fekete nyakkendőm talán nem bizonyítja eléggé gyászomat*. Nagyon régen voltam a temetőkápolnában, utoljára gyerekfejjel, azt hiszem. Az eső lerágta a festéket a falakról, néhol a vakolatot is, a ravatal előtt egy kis edényben víz állott, s valami ágacskát vettek kezükbe az emberek, avval hintettek vizet a koporsóra utolsó istenhozzád, már egész nedves volt a takaró, hátul, az oltár felett valami szentkép, nem láttam egészen jól, *ismeretlen remekművet kellene felfedezni benne*. A koporsó másik oldalán, szemben a gyászoló családdal, két apáca ül a padban, egy öreg és egy fiatal. A fiatal szemüveges, *vajon mi vitte közéjük*, gondolom, *olyan szép az arca*. Csak néz maga elé, a ravatalra, átnéz a ravatalon, a gyászoló családra, át a falon, a temetőbe. Mosolyog. *Ez a fagyos mosoly*, gondolom, és megint, *miért lett belőle apáca*. Szép, szelíd, fehér az arca, keskeny az ajka. Messze jár. Nem tudom megérteni, ő csak néz. *Mögöttem öregasszonyok ülnek és énekelnek, ezek a sirató-asszonyok*, jut eszembe, már útközben arra gondoltam, *kijön-e a Cecilia, a nagynéni talán a tagja volt, illene valami szépet énekelniök*. Mindjárt fél négy, akkorra hirdették a temetést, a pap még nincs itt, a bejáratnál a halott egy ismerőse sir, *mit sirat ez*, gondolom, *miért öltözött feketébe*, már őszül a haja, fiatalasszony. Megint a szép apácát nézem, még mindig nem

értem, még mindig mosolyog, előtte a ravatal, ő meg átlát rajta. Még egy rokon jön, ő is megszórja szenteltvízzel a ravatalt, nekünk kondolál, bátyámnak, nővéremnek és nekem, a szűkebb családhoz oda sem megy. *Talán nem is látja őket, hisz ő süket egy kicsit, s nekem mégcsak nem is egészen nagy-néném a halott, már mondani is akarom neki, nézze, ott a család, de akkor eszembe jut, hogy előző nap születésnapja volt, nagyot hall, és nem volt otthon.*

Miatyánk ki vagy a mennyekben, ezt most már másodszer hallom, mert a pap még mindig nem érkezett meg, az öregasszonyoknak pedig úgylis kell valamit mondaniok, hát legalább imádkozzanak, *szenteltessék meg a te neved.* Két öregasszony keservesen sír,

ez így szokott lenni, gondolom ilyenkor, temetésen, mindig az jut az ember eszébe, most én vagyok soron. Nem a halottat síratjuk, hanem magunkat, mert holnap talán mi fekszünk itt, koszorúk, gyászoló család, partecetli, drága koporsó, drapériák, fekete emberek. Ezeket egyszer már megírtam, húszéves koromban verset írtam róluk, a fekete emberekről, tengernagyi ruhában. A volt háziasszonyom, aki most a halott fiának az anyósa, egyáltalán nem sír. Tudtam én előre, hogy ő nem fog sírni, egyedül ő ítélte meg helyesen a helyzetet, amikor már két évvel ezelőtt azt mondta,

istenem, nem szép, de minék él már. Két éve feküdt, s egy év óta nem volt nála orvos, enni sem akart. Egymást gyilkolták: a halott — aki akkor még nem volt halott, de nem is nagyon élt — önmagát és családját, a család meg őt.

Most már jöhetne a pap, gondolom, nézem az órám, öt perccel múltott fél négy, fél ötre ott kell lennem. Jön a kövér bolond, néha az utcán látom, s mindig sejtettem, hogy szeret temetésre járni, mint egy fontos személy. Behinti a halottat, nézi a koszorúkat, a szalagokon a felírást, csupa hálálkodás és bánat, olyan nehezen mozog, lomhán és kancsal, hogy azt hiszem, *mindjárt kitér a nevetés, nem is lett volna csoda, általában csak bolondok járnak minden temetésre.* Aztán belekapcsolódik az öregasszonyok sipító énekébe, basszus hangja van, de szerencsére itt a pap, különben elröhögtem volna magam. Ő egész méltóságteljesen viselkedik fehér vászonkabátjában. A pap először megnézi a fakeresztet, hogy hívják a halottat és hány éves, *még ezt sem tudja, gondolom, azt sem tudja, kit temet, a halott halott és egyre megy, mégis csak szégyen,* aztán, mint számtalanszor eddig és ezentúl, unva és untatón kezdi,

Pater noster és magyarul folytatja, hogy valamit az élve maradt hívők is értsenek, ne csak a másvilág lakói, ott ugyanis a latin az általánosan elfogadott és hivatalos anyanyelv, s nekem eszembe jut, hogy nem vetettem keresztet.

Én? Lássák legalább, hogy egy atheista van közöttük, pedig nem énrám néznek, nem én vagyok a halott. Még az is eszembe jut, hogy nem néztem meg a halottat, nézzem, ne nézzem, nézzem, ne, talán majd álmodok róla, de én nem szeretek halottal álmodni, csak Timhával, s őt sohasem álmodom. A múltkor is állandóan valami Marica járt az álmodban, fogalmam sem volt, ki az, később mondja Timha,

hát nem tudja, abból a novellából, amit együtt olvastunk.

Most már tudom,

na látja, és mentünk fel tovább a lépcsőkön, az első emeletre.

Miatyánk ki vagy a mennyekben, megfogom magam, hogy magamban együtt mondom az öregasszonyokkal. *Mi ez, tömeghipnózis, jöjjön el a te országod,*

micsoda számárság, hát ilyen gyöngye vagyok,

*miképpen mennyben,
nem tudok parancsolni az akaratomnak?* Mikor vége a Dominus vobiscumnak, az öregasszonyok arról tárgyalnak, mit nem énekeltek még, mire a kántor azt feleli a papnak,

kyrie eleison, christe eleison, de ezt olyan furcsán mondja, hogy mindjárt rájövök.

fogalma sincs a görögről, latinról, sőt, valószínűleg sváb. Hát a pap is kiment. Amíg leszedik a fekete emberek a koszorúkat a ravatalról, látom a halott arcát. Nem ismerem rá. Erőltetem magam, hogy nézzem, hisz utójára látom. Ez a megerőltetés fizikai fájdalmat okoz, mintha izmaimat, csak úgy általában véve, görcs fogná. Most jön a nagy pillanat: betakarják az arcát, menye rettenetesen sír, a két fiú némán néz, az egyik imát mond a halott lelkiüdvéért, a másik maga elé bámul. Aztán hozzák a koporsó fedelét, kalapácsot és szögeket vesznek elő, tapp, tapp, beverik,

hát ez az! híres, megrázó pillanatok, ez a szegelés az a rettenetes dolog, nem veszem észre magamon, érdekes. S ha majd felettem? A kalapács csapkodása az élet utolsó üdvözlete. Kiviszik, s mi utánuk. Vigyázok, hogy a gyászoló család körében maradjak, ott állok meg valahogy a kápolna szűk ajtajában, nagy a tolongás, most már igazán láthatják az emberek, hogy én is megtört szívvel állok itt és fekete nyakkendővel. Mindjárt négy, gondolom, fél ötre ott kellennem. Kár, hogy a közönség soraiban nincs ismerősöm, azt gondolnák,

hát ő is? Vajon kije volt a halott? Oldalt egy ismerős nőt pillantok meg, úgy hiszem vénlány, de az apácák nincsenek sehol. Anoea örülten zokog, pedig kevés köze van a halotthoz, még a menye sem sir ennyire. Most azt gondolom,

mért nem vezetik haza. A pap elmondja a híres circumdederuntot, az nagyon érdekes, gondolom, annyiszor emlegetik, s van benne valami komolyság. De a kántor énekelni kezd, rájövök végre, igazán sváb, egy valcert énekel, vallásos szöveggel, egészen nevetséges, megakad, kifogy a levegője, fulladozik, kellemetlen pillanatok. Nem tudtak ide egy rendes kántort küldeni, tiltakozom illetéktelen bátyámnál az újabb igazságtalanság miatt, azt mondja,

már kántorok sincsenek,

persze. A pap most, ennyit még értek latinul, feloldozza a halottat, és a szögeket már senki sem húzhatja ki a koporsóból, s mire harmadszor imádkozza a miatyánkot, én már egészen akadálytalanul gondolok másra, összeszorítom a fogam, vajon néznek-e rám, látják-e, hogy én nem mondom, ez most nagyon fontos, hogy az ember ne mondja, s különben is, hogy az ember ne mondja, amit mások mondanak, ne suttogja, ne imádkozza, ne énekelje, ne üvöltse, amit a többiek. Szidjanak, bánom is én, jóleső érzés fog el, hogy én már megszabadultam a paternosterek babonájától, könnyűnek érzem magam, míg ezek itt roskadoznak a gyásztól, bűnbánattól. Szenteltvíz. Én meg sem hintettem. A pap velem szemben áll, de kövér. A kántor is majdnem. Ő itt igen számottevő személy, már a kápolnából is ő fordult ki elsőnek, mint aki jól végezte a dolgát, pedig dehogyis. Hamisan éneklie a kyriét. A jobblator egészen csinos kis faragvány, itt is illene felfedezni valami ősi műemléket, primitívizmust, hagyományt. Elindul a menet, nagyon érdekes ez így, menni a koporsó mögött, a gyászoló család soraiban, élénken tiltakozom magamban, hogy egy idegen elem került. Lóbálom a kezem, remek idő, fél ötkor ott kellennem, kellemes sétány a temetőút, úgy mondják, az ember utolsó útja. Megint a kántor, gondolom, indult el elsőnek, közönséges kommerciális alak. A sirt már kiásták. Hogy találtak ilyen gyorsan helyet? kérdezem magamtól, nincs kiutalás? Kérvények, sírhivatal,

végzés, fellebbezés? Megint valami litánia, ki lehet tenni az embert a sírjából? A bátyámtól meg milyen valcert énekelt az a kántor?

Ezt játszott a zenekar, amikor a Titanic süllyedt, válaszolja, zsoltár, pedig én valcert hallottam. Igen, sváb.

Ki vagy a mennyekben,

milyen szépen mondta a rövid é-t a pap, gondolom, mivelénk ezt ritkán hallani, biztos csak temetéseken, a pap ilyen alkalmakra tartogatja rövid é-jét. Anoea még mindig sír, borzasztóan sír, megint azt gondolom, miért nem vezetik haza, hiszti. Menjen férjhez. A síron túlról egy feketehajú lány jön. Nagy, sűrű a haja. Megáll a sír mögött, a haja a szemébe hull, visszaigazítja. Kissé kövér, vélem, de csinos. Haja megint előre esik, visszadobja, de útközben ismét lehull, megfogja, úgy tartja. Kövér, de csinos, szép a haja, gondolom, s csak nézem, messze van, nem látom, néz-e ő engem. De a haja nem nyugszik, ez azért van, mert én nézem, talán minden temetésre eljár, vannak ilyenek, készülnek a halálra, edzik magukat, de megint előre hull fekete haja, ez csak azért van, mert én nézem, gondolom, a tekintetemtől. Vagy a temetőbe jár sétálni, hogy ismeretlen emberek megszólítsák, s akkor mondja a barátnőinek,

jaj, képzeld, egy ismeretlen férfi megtámadott a temetőben, azaz ő keresett portéka a halpiacon, gondolom,

hogyan tudnék vele megismerkedni. Jön a legrettenetesebb. Úgyes fogásokkal leeresztik a koporsót a gödörbe. Még valamit szentelnek rajta, a pap egy lapáttal néhány görgöngyöt dob a sírba, aztán, megint a kántor kezdi, elsietnek. Racsab, a halott fiatalabb fia a ministránsoknak borraivalót ad, gondolom, baj van iskolájukban a társadalmi-erkölcsi neveléssel. Két ember bedobálja a földet a gödörbe, most már Anoea sem sír annyira, a többiek se, még azt mondja neki Cinna,

nincs többé nagymama,

minek izgatod a lányt, majd mindjárt megint rájön, már haza kellett volna vezetni, gondolom, de nem mondom, nehogy megsértődjön a gyászoló család. Szóval ezek az emberek, gondolom, akikről azt mondják, hogy más halálából élnek, roppant ügyesen csinálják azt a sírhalmot. Beleszúrják a keresztet, ráteszik a sírhalomra a koszorúkat és elmennek. Negyed öt, még egy kicsit várok, aztán rohanok.

Ich weiss nicht ihre Name, hallok mögöttem,

szóval te is olyan temetésjáró vagy, gondolom, elmész temetésre luxusból, élvezed a helyzetet, megfogtalak. Általában mindenkit megfogtam ezen a temetésen. A gyerekek körüljárják a sírt, nézegetik. Azt mondja a néném, hát gyerekek.

Tudom, mindig ezt szokták mondani, ezt már annyiszor hallottam, átkozott szokások, elégeleg, nehogymégegyszerkimondja, gyerekekésmivanakkor hagygyerekek. Dódi is gyerek, még akkor remek pofa. Álldogálunk most, csoportokban, a néném a süket rokonnal beszélget, mondja neki, hogy voltunk nála születésnapján, de nem találtuk otthon, idáig hallok, hogy kiabál neki, dogodine, dogodine, mondja a rokon, ő is kiabál, azt hiszi, más is süket. Na most mindjárt mennem kell. A halott idősebb fia kezel az emberekkel, megy a vonatom,

pedig még egy órája van az indulásig, szóval, gondolom, menekül. Majd én is. El akarok búcsúzni az apóstól, kérdezem az anyóást, hol az após, elment, mindjárt indul a vonatja,

ahá, téged is megfogtalak, gondolom, neked is indul a vonatod. Mindenkinek indul a vonatja, inkább mint a halottaskocsi. Nem tudom, sürgönyöztek-e a halott harmadik fiának, aki ciberenagykereskedő Sziámban, s megkérdem bátyámtól,

*úgysem kap ilyen gyorsan útlevelet, azt mondja,
még jó, gondolom, különben neki is indulna a vonatja. Végre elhatá-
rozom magam, búcsúzom, még hallom, amint Cinna az anyósa utolsó perceit
meséli, én ezt egyáltalán nem akarom hallani, rémes,*

ő csak teát és kekszet kért, mondja.

Mész, kérdezi a néném,

*várj, mondom, leveszem a kravatlímat, nagyon melegem van, vidd
haza, de tudom, ez csak a színe miatt van, s már húzom is ki, lerántom a
fekete nyakkendőt, kezébe nyomom, pedig nem is látom, hol áll, megfordu-
lok és rohanok. Nem, nem rohanok, dehogy, egészen lassan megyek, csak
szeretnék rohanni, olyan könnyű lettem, hogy levettem, a kravatlít, s még
ki is gomboltam az ingem,*

*tedd be a gallérodát, szól utánam a néném, én még köszönök a körül-
állóknak, aztán ki a temetőből, mintha a vonatom indulna, micsoda vonat,
itt egy villamos, a sarki kocsmában pálinkáznak és egy gyönyörű, piros-
szoknyás lány. Most már rohanok, szívom a tudómba a pompás tavaszi
levegőt, milyen napfény! Rohanok, a fiaimra kemény futballmérkőzés vár.*

A többiek alighanem hazamentek.

(1956)

